

BERTSOLARITZA HEDABIDEETAN

JOXERRA GARZIA

Bizi dugun gizartemodu honetan hedabideek betetzen dute behiala erlijioak bete ohi zuen funtzioa: zernahi giza jarduera, hitzarmen edo egoera sakralizatzearena, alegia. Hedabideetan agertu ezean izaterik ere ez dagoela esan liteke, gero eta gehiago.

Kultur jarduera ere ez da horretan salbuespen. Eta bertsolaritza, zer esanik ez, kinka horretan dago: hedabideek eskaintzen dioten bideari egokitu, horrek dituen arriskuekin, edota jatorrietako molde eta moduei itsu-itsuan atxiki, gizarte-mailako ezein eragini behin betirako uko ginez.

Duela zenbait urte entzun ziren jatorkeriaz blaituriko diskurtsoak ez dira oraindik ere isildu, eta badute beren arrazoi

puska ere. Nolanahi ere, badirudi bertso-mundua ren barruko jendeak argi eta garbi apustu egin duela bertsolaritza modernizatzearen alde. Eta modernizatze hori hedabideetatik egin beharko da, inola ere egitekotan. Lagunarteko bertsogintza fresko eta ziridunari bere lekua zer ukaturik ez dago, dioguna aurrera ateratzeko. Baina Txirrita (eta sagardotegietako Txirrita bakarrik) eredu bakartzat duten nostalgikoen bideak, atzera ezezik, ezerezera eramango luke, luze gabe, bertsolaritza.

Bertsolaritza hedabideetara eramane beharra dago, beraz. Eta bertan txertatuko bada, hedabide horien izakerari egokitu beharko zaio, gutxi-asko. Galduko ditu orain arte funtsezkotzat genituen hainbat eta hainbat ezaugarri, eta orain arte pentsatu ere gabeko zenbait jardunbide sortuko da.

Egokitze horretan, ordea, azalari dagozkion aldaketekin batera bertsolaritzaren funtsa bera ere gal liteke, zuhur eta azti jokatu ezean. Izan ere, hedabideen indarra ez baita gutxiestekoa, axalkeria eta lehian ditu oinarriak, eta onura adina kalte egin diezaioke bertsolaritzari nolahalako txertatzeak.

Txosten honek ez du bertsolaritzaren hedabideetaratzearen arazoei konponbidea ezartzeko usterik. Bere helburua betetzat luke, baldin eta arazo horietako gehienak aipatu eta haietaz ohartaraztea lortuko balu.

Ez dago horretarako hutsetik hasi beharrik. Aspaldi dago bertsolaritza, neurri batean edo bestean, hedabideetan. *Nola dagoen, zer egiten den, egiten den guztia egin behar ote litza-tekeentz, egiten ez denik behar ote lukeentz...* galdera horiei erantzuten hasteko *eztabaidarako gaia formulatzea* du txosten honek helburu apaltzat.

Eskualde mailatik gorako hedabideak soilik hartuko ditugu aintzat, herri eta bailara-mailakoak alde batera utzirik, oraingoz aski indar ez dutelako oro har. Nolanahi ere, badirudi aurki udal-irratien ugaltzea etorriko dela, eta baita, akaso, udal edo herri-telebistena ere. Baina horrek beste azterketa behar luke, hemen azalduko den panorama errotik alda dezakeelako. Besteak beste, hiritarrarengandik gertuago leudeke hedabide horiek, eta horrek nolabait «des-sakralizatu» egingo lituzke, non eta ez zaizkion, behintzat, handien ereduari gehiegi lotzen.

Ez nuke aipatu gabe utzi nahi: erdarazko «euskal» hedabideek ere balukete zer eginik bertsolaritzaren alorrean (eta beste

hainbatetan). Bertsolaritza kultur ondare bitxi eta bakan dugu, eta Euskal Herrian bada jende-multzo zabal bat (zabalegia, aukeran) horren berri ez duena. Oraindik egiteko dago, adibidez, bertsolaritzaren nondik norakoak azalduko dituen bideoa erdaraz, euskaraz ez dakien euskal herritarrari «horra zer galtzen duzun euskaraz ez jakitearren» edo, adieraziko liokeena. ETBren bigarren katea sortu zelarik era horretako lanen zain egon ginen koitaduok etsipena hartzen hasiak gaude, ikusirik Japoniako, Finlandiako, EEBBetako eta beste hainbat tokitako telebistek aurre hartu digutela horretan ere. Kanpora saltzekotan ere, errazago salduko lirateke horrelako lanak, inorena imitatu eta berdindu nahirik eginiko «normal» eta «homologatu» usteko asko baino.

Baina hori, esan bezala, aipatu besterik ez dugu hemen egingo, txosten honek aurrerantzean bestelako ikuspegiz helduko baitio bertsolaritzaren hedabideekiko harremanen kontuari: bertsolaritza eta hedabideetan murgildurik diharduen baten barne-ikuspegitik, alegia.

BERTSOLARITZA PRENTSA IDATZIAN

BERTSO JARRIAK

Prensa idatzian errazenik jaso litekeen alderdia dugu bertso jarriena, bistakoak diren arrazoiengatik. Miaketa erabatekoa egin gabe. 'Basarri'ren lana aipatu behar da atal honetan, *La Voz de España*-n lehenik eta *El Diario Vasco*-n gero beti izan baitu txokoren bat bertso jarrirentzat. Gerraosteko bertsojartzaileek ere, neurri handi batean behintzat, hari esker argitara ahal izan zituzten beren bertsoak.

Gaur egun badu 'Basarri'ren langintza horrek jarraitzaile fidelik. Fidelegirik, deskuidoan, 'Basarrik' bere garaian meritu handiz eginikoak ez baitu gaur egun egiteko zentzu handirik.

Eguneroko prentsan dabilta bada dabiltzanak. Astekarrietan, berriz, aspalditxoan galdu bide da *Argia*-ren ohitura, bertso-papere orrialde bat eskaintzekoa. *Bertsolari* aldizkariak badu atal bat bertso-paperentzat, baina gehienetan bertso-paper lehiaketetako bertsoak izan ohi dira. Bere funtzioa egiten du,

ezin uka, baina bertso-paperaren berriztatzeari buruz, ezer gutxi.

Izan ere, bertso-paperekin behiala izan zuten *komunikatzeko gaitasun* hura berreskuratzea baita hemen erronka nagusia.

Bide horretan ulertu behar da *Euskaldunon Egunkaria*-k bere bigarren orrialdean argitara ohi duen bertsoarena. Gaurkotasuneko gairen bati buruz enkarguz egindako bertsoa izan ohi da, eta prentsa idatzian *txisteak* edo *komikiak* bete ohi duten funtzioa betetzen du. Alde horretatik estimatzekoa da, noski. Baditu, halere, bere alde txarrak ere:

- Bertso bakarrean zail da goi-maila bat iristen.
- Lan-banaketa presaka eta korrika egin behar izateak, ondorio eskasak ekarri ohi ditu sarri, asko eta askotan gaiari buruzko ezaupiderik eza nabarmen geratzen delarik.

Esanak esan, nolabaiteko erreferentzi puntu izatera heldu dela esan daiteke. Merezi luke apur bat fintzeak.

BAT-BATEKO BERTSOGINTZA

Begi-bistakoa da, idatzia eta bat-batekotasuna ezin ezkon daitezkeela elkarrekin. Halere, eta azken aspaldion batez ere, bat-bateko saioak jasotzeko ahalegin nabarmena egin da prentsa idatzian.

Jenerohonetan, lehia gaiztoa du prentsa idatziak irrati eta telebistaren aldetik.

Gehienetan, bertso-saio baten *kronika* moduan planteatu ohi da. Lehendik bestetan egin ohi bazen ere, *Egunkaria*-k finkatu du jeneroa. Bertso-saioaren datuak emanez ekiten zaio: non, zer bertsolari, zenbat jende... Gero jarritako gaiak aipatu, dozena erdi bat bertso transkribitu, eta azkenik, kritika moduko bat ere bai.

Tankera honetako berri emateen interesa diskutigarria da. Saioan izan ez denarentzat, oro har, ez da nahikoa izaten. Jeneralean, saioak paperean hobetzeko joera antzeman daiteke. Eta hori, gaurko terminologiaz esateko, «konpetentzia ezleiala» da, bertsoak dauden-daudenean, ez onerako ez txarrerako aldatu gabe, eman behar dituzten hedabideekiko. Egitekotan, ahalik fidelen egin beharko litzateke transkripzio-lana, Ber-

tsolari Elkarteak horretarako finkatu dituen irizpideen araber.

Askoz ere interes eskasagoko dira saioen aipamen laburrak, jeneralean *omenka* eginak direlako eta ez dutelako deus aportatzen.

Nolanahi ere, bat-bateko bertsoen eremu honetan zail izango du beti prentsa idatziak hortik oso gora jotzea, nahiz eta aurre-rago hainbat irtenbide aipatuko dugun.

Bat-batekotasuna jasotzeko traketsago izanagatik, bat-batekotasunaren nondik norakoak aztertzeko aproposago dirudi prentsa idatziak, baina horrenbestez hurrengo atalean sartu gara.

TEORIA

Irratia eta telebista baino egokiagoa da prentsa idatzia bertso-gintzaren teoria landu eta azaltzeko. Maila askotan egin liteke:

- Jaialdi batean erabilitako *errima* guztien sailkatzea.
- Neurri eta bertso-motei buruzko argibideak.
- Bertso-pasadizoak.
- Denborapasa moduko bertso-ariketak.
- Bertso-estilistika.

Badirudi etekin hobea lukeela horrela prentsa idatziak, jaialdien kronika hutsa eginez baino. Halere, ezer gutxi egin izan da bide horretan:

- Euskitzek *Eguna*-n egindakoak.
- *Bertsolari* aldizkarian hiruzpalau lan.
- «Zabalik»en artikulua bat edo beste...
- eta ezer gutxi gehiago.

BERTSOLARITZA IRRATIAN

BAT-BATEKO BERTSOGINTZA

Prentsa idatzia ez bezala, irratia guztiz egokia dugu bat-batekotasuna jaso ahal izateko. Bera dugu hedabideetan espon-

taneoena, bat-batekotasunaren mirari txiki hori bereganatzeko aproposena.

Hasi ere, irratia azkar asko hasi zen bertso-kontuetan. Gipuzkoa eta Bizkaiko Herri Irratietako jarduna aipatu eta goraiatu behar, zalantzarik gabe, horri dagokionean.

Ohizko plazetako bertso-saioak grabatu eta eskaintzea izan zen irratiek eman zuten lehen pausoa. Saioa grabatu, eta aukera gehiegirik egin gabe, oso-osorik edo eskaini. Bertsolari-txapelketak bezala, bertso-jaialdi formalak edo afariak. Hitz batean, bertso-jarduna jaso eta isladatzea.

Makina bat gozatu hartu du bertsozale jendeak irratitari esker. Gaur egun apenas irratirik dagoen, euskaraz zerbait dihardutenetan behintzat, bertsoei tarterik egiten ez dionik. Aipamen apartekoa merezi du, duen dokumentu-balioarengatik, Euskadi Irratiaren «Patxi Mujikaren perlak» saioak.

Gainerakoan, halere, gaur egun ere hasieran bezala edota antzera jokutzen da, salbuespenak salbuespen, eta hortxe dago arriskua. Garai batean nahikoa ezezik guztiz onuragarri eta beharrezko zena gaur egun nahikoa ote da? Ezezkoan gaude. Irratiak, bertsoak eskaintzeaz gainera, beste hainbat ahalbide eskaintzen du, kritikarako, eztabaidetarako, etab. Eskainitako bertso-aukera ere, garai batean baino zehatzago behar luke.

Hala eta guztiz ere, jakin badakigu gauza bat dela irratia dituen ahalbideak eta beste bat, oso baino beste bat, irratietan ari direnen ahalbideak. Guk dakigula, gehienetan pertsona bakarreko taldeak dira bertso-kontuez arduratzen direnak, askotan beste hainbat alor ere zaindu behar dutelarik gainera. Eta modu horretan jardunik, nahi izatea ez da nahiko izatea, nahi den hori egin ahal izateko.

IRRATIKO PLAZA

Irratia, bere malgutasunarengatik, bertso-plaza egokia izan liteke. Egiten dena isladatzeaz gainera, eragin egin dezake, irratirako propio kantuan jarri bertsolaria.

Halakorik egin izan denean, txapelketa modua aukeratu izan da gehienetan. Loiola Irratiko txapelketak lekuko, edo Euskadi Irratiko «Pernando Amezketarra» herriartekoa.

Bestelako kariez ere jarri ohi dira bertsolariak kantuan: txirrindularitza dela, edo beste kirol-gertakari edo ospakizun

aipagarriren bat... baina anekdota hutsa baino ez dira horiek izan ohi, tokiz kapoko anekdotak ez gutxitan. Horretan badu bertsolariak berak ere erantzukizunik, zein plaza bai eta zein bertsotarako egoki ez den erabakitzerakoan.

Egiten denaz gain, beste hainbat bide tentatu beharko luke Irratiak:

- Bertsolari pare bat estudioetan, entzulego koskor batekin, telefonoak irekiz, jendeak iritzia eman, gaiak jarri, edo nahi duena esan dezan.
- Txapelketaz kanpoko *zuzeneko emankizunak*, hilean behin edo ahal denean, ondoren saioaren kritika eginez parte hartu duten bertsolariekin, adituekin, etab.
- Bertso-programetan ezezik, bestetan ere baduke bertsolariak tokirik. Debateetan, adibidez, bertsolari bakoitzak alde bana ordezkatzan duelarik, bat-bateko nahiz alde zuzenetik eztabaidagaiari buruz jarritako bertsoekin.

BERTSO JARRIAK

Geroago telebistarako esango denez, iratiak ere egin beharko luke bere ahalegina, bertso-paperei beren *funtzionaltasuna* emateko.

Inoiz edo behin egin izan da horrelakorik, baina gaur egun bertso jarriek ez dute irratian lekurik. Lehen ere ez askorik. Horretan ere Euskadi Irratia izan dugu aitzindari, zenbait data seinalatutan *informatiboak bertsotan* edo *kopletan* egin izan baitira oso-osorik. Bakoitzari berea ematekotan, Antton Aranbururi zor zaio aitagoa. Nik dakidala, bide hori baztertutxeko dago egun. Eta hori albora uzteko erabakia hartzeko ez da inolako azterketarik egin, nik ez dakidala egin ez bada behintzat.

Bestela jarritako bertso-paperekin, berriz, bertsoak bere hartan, 8-12 ale besterik gabe kantatuak ez dira gaur egungo gustorako oso atsegingarri. Baina bertso horiek kantatu eta musikaren laguntzaz emanik, besterik lirakeke.

Probatu beharreko bidea dugu, dudarik gabe.

TEORIA

Bertsogintzaranteknika, bertsolaritzaren historia, eta abar, apenas agertzen diren irratiko jardunetan.

Egin Irratian, Euskadi Irratian, zertxobait egin izan da noiz-bait, baina jarraipen handirik gabe.

Gaur egun, han-hemenka agertzen da zertzeladaren bat edo beste, txapelketen aitzakian gehienetan, baina ez modu ordenatu edo metodikoan. Egin beharko litzatekeen eredutik gertukoena, akaso, Euskadi Irratiko «Eta hitza jolas bihurtu zen» ataltxo dugu, eta agian, ez egun eta ordurik egokienean.

Bertsolaritza, bestalde, ahozko literaturaren atala besterik ez da. Duenik indartsuena, baina atala azken batean. Polita litzateke ahozkotasuna bere osoan landuko lukeen irratsaiore n bat sortzea. Atsotitzak, herri-narratiba, kontakizuna, aho-korapiloak, asmakiloak, elezaharrak... irratirako propio asmatutiko elementuak dirudite, nahiz eta gure «besteak bezalako» izan nahi konplexuz beteriko horrek edo, itsuturik gauzkan, eskura dugun altxorra baino urrutiko intxaurrak beti estimatuago izateraino.

Lastimagarria, benetan, mundu osoan ahozkotasun berri bat nagusitzen ari den garaian, guk geureari horrela uko egitea. Behingoz puntaren puntan ibiltzeko aukera izan, eta ditxosozko *homologazio-konplexu* horrek lotsarazita aukera alferrikaltzen ari gara.

BERTSOLARITZA TELEBISTAN

Euskarazko telebista bakarra dugunez «Bertsolaritza ETBn» ere izan zitekeen hor goiko izenburu hori. ETB sortu eta handik pare bat urtera hasi zen bertsolaritza telebistan agertzen. 1985. urtea zen, eta 1986ko martxoaren 23an amaitu zen txapelketa nagusiko saioen emanaldiekin hasi zen. Gero, Bertsolari Elkartearekin elkarlanean, «Ahotik ahora» saioa izan zen, hilean behin bertso-saio bat antolatu eta hura grabatuta eskaintzeari ekin zion. Geroago etorriko zen Amuriza eta Sebastian Lizasoren arteko desafio hura, zuzenean eskaini zena, eta

1988ko abenduan hasi zen «Hitzetik hortzera» programa, hasieran hilean behin eta 1989ko urriaz gero astero.

Bertsoa telebistan txertatzeko asmotan sortu zen programa, eta ildo horretan jorratu du hainbat bide, beste hainbat albora utzita.

BAT-BATEKO BERTSOGINTZA

Hasierako ahalegin frustratu batzuen ondoren, ohizko bertso-saioetako bertsoak aukeratu eta ematera mugatzen da telebistako jarduna. Zuzeneko transmisioak, txapelketako azken saioetara mugatzen da, bestetara iristea ezinezkoa delako.

Aukeratutako bertsoak eskaintzerakoan, bai gaika, bai jaialdiz jaialdi, modu guztiak probatu dira. Ez dago garbi zein modu den hobea. Denek dute beren alde ona eta denek beren alde txarra.

Irratian baino denbora gutxiago izaki, bertso-aukera estuago izan da beti telebistan, eta horrek, akaso, halako *irudipen* faltsu bat sortu du bertsozalearengan, telebistako *intentsitate* -rik ez baita bertso-saioetan.

Hori dela eta, azken urte honetan, antologi kutsu gehiegizko hori kendu nahi izan zaio programari, jaialdia harturik elementu nagusizat, eta komentariogile aditu baten laguntzaz.

Eskaintzen diren bertso-saiorik gehienak, gajartzailleeki-koak dira, eta hor ere bada desoreka handi bat, hori eskainiz hori promozionatzen delako gehienbat. Libreko saioak grabatu grabatzen dira, baina zail izaten da ikusentzuleekiko lotura (testuinguru amankomuna) lortzea. Afari eta abarretako *tempus-a*, gainera, ez da telebistarako egokiena. Teleikusleari ere ulergarri zaion testuingurua sortzea da, oro har, telebistako jardunak duen kokarrik handiena.

TELEPLAZA

Telebista bera bertso-plaza bihurtzeko egin diren saioetan, emaitzak oso kaskarrak izan dira. Telebistaren lan-erritmoa eta bat-batekotasuna guztiz kontrajarriak daudela dirudi, eta arti-

fizialkeria hutsa gertatu dira gehienetan, urtero-urtero egin diren santaeskeko saioak lekuko.

Lizaso eta Amurizaren arteko hura ere ongi zegoen behin egiteko, baina beti gauza bera errepikatzeko arriskua legoke, sarri eginez gero. Inguruko fokoak, beroa, eta elkarren akatsak, besterik zer dute ba bertsolariak teleikusentzuleekin amankomunean?

Nolanahi ere, bitartekoen faltaren errua izan liteke hori, eta baliabideak ugaltu eta hobetu ahala, berriro saiatzeko moduko bidea.

Irudi bidez gaiak jartzen ere izan da saio bat edo beste. Baina irudien erritmoa eta bertsoena parean jartzea ezinezko gertatzen da, eta oso eskarmentu eskasa izan da bide horretan.

Bertso-programaz gainera, interesgarria litzateke bestelako programetan ere (magazin, debate, eta abarretan) bertsolariak sartzen ahalegintzea, esandakoak komentatu, gonbidatuak zirikatu, edota atal batetik besterako pasabideak egiteko. Estrenatu berri den «Berbaguren» programak (1993 otsaila) erronka horri heldu dio, baina dituen baliabideekin zaila gertatzen dela dirudi txertaketa hori natural egitea eta bertsolariaren lanari funtzionaltasun benetakorik ematea. Bat-bateko bertso gintza *komunikazioa* da oroz gainetik, eta platoan entzulerik izan ezean nekez lor daiteke horrelakorik. Hala dirudi behintzat lehen programak ikusita.

BERTSO JARRIAK

Hemen ere hainbat bide saiatu dira:

- Bertso-paper bat hartu, eta dagozkion irudiz estali. Bertso-saila luzea baldin bada, nekeza egiten da. Bat edo bi, gehienara hiru izanez gero, ondorio politak atera izan dira. Gauza bera egin izan da bat-batean kantatutako zenbait bertsoekin ere, baina gaiak behar du horretarakoxea.

- Bertso-paperak hartu eta besterik gabe, musika eta guzti kantatu. 1991-92an egin zen, Xabier Lete kantari zela, bertso zaharrekin. Iritziak denetarikoak izan ziren, baina segitzeko moduko bidea izan liteke. Gaurkotasuna bilatu beharko litzateke, bertso berriak eragin. Gaiak nola aukeratu, nork ber-

tsoak jarri, nork eta nola kantatu... asmatzen bada, halere, nahikoa buruhauste.

Nolanahi ere den, hemen ere «funtzionaltasuna» hartu behar litzateke helburutzat. Bertso-paperentzat, paperaz bestelako «formatoa» bilatu eta topatu behar da. Telebistan, telebistari dagokiona, uneoro eskaintzen diren «bideoklip»en estetika imitatu gabe, baina hori hor dagoela ahaztu gabe. Suelto jarritako bertsoek, berriz, lehen aipatu bezala, bertso-programaz kanpora ere izan dezakete tokirik. Bertsoak ezezik, *koplak*, *esaldi erri-matuak*, *ditxoak*, ezinago aproposak izan litezke, adibidez, publizitate-mundurako. Baina horretarako ere, publizitate hori *euskaraz* pentsatu eta diseinatu beharko litzateke.

IRUDIAK

Bertso-saioretan topa litezke ikuspegi ez-ohizkoak, gertuko planoak, irudi bitxiak. Lehendik *Bertan ikusia* liburuan Maite Gonzalezek jorratutako bidetik, hainbat «bertso klip» landu ziren 1989ko txapelketa nagusian. Ez dirudi oihartzun handirik sortarazi zutenik, ez behintzat hartutako nekearen parekorik.

TEORIA

Bertsoak eskaintzerakoan bidenabar egiten diren azalpen teknikoez gainera, teoriari propio atal bat eskaintzeko asmoa askotan gogoan izan bada ere, ez zaio irtenbide egokirik topatu orain arte. Egitekotan, eskola-kutsu edo sermoi-itxurarik gabeko zerbait behar luke, telebistaren baliabidez emana. Txo-txongiloa eta marrazkiak erabiltzea ere pentsatu izan da, baina ezin izan da ezer tajuzkorik atera.

Galdetzekoa litzateke, ordea, telebistari ote dagokion zuzenean bertso-alfabetatzeren lan hori, ez ote diren beste hedabideak horretarako aproposago. Gaur egun programak dituen emisio-egun eta orduak ere dexente mugatzen du horretan, igande-eguerdia ez baita berriketarako aproposena.

Bertsolari zaharrekin egindako elkarrizketa luzeak ere, ez dirudi oso ikusentzulegoaren gustoko gertatu zirenik, eta albora utzita daude. Honen ordez, bertsolari eta bertsozale zahar

nahiz gazteek kantatutako bertso-pasadizoak grabatu eta minutu pare bateko formatoan eskaintzeko asmoa dago aurki.

Erreportaia gisakoak ere landu izan dira inoiz edo behin. Aipagarriena, «Bertsolarien entrenamentuak» izenekoa. Baina, behin berriro ere, orain baino azpiegitura sendoagoa behar litzateke horretan segi ahal izateko.

Kontuan hartzekoa da astean 45 bat minutuko emanaldia dela, eta emititzen den garaian *dibertimentua* nahi duela, batez ere, ikusentzule bertsozaleak. Dibertimentua, bistan da, bertsoa da bertsozalearentzat.

Datu hori begien bistatik galdu gabe egin beharko dira hor-
tik aurrerako pausoak. Programak bereganatu duen ikusent-
tzulegoa bertso-kontuan alfabetizatzen hasi eta gehienak
asper-asper eginda uxatzea ere marka litzateke.

DUDAK ETA MUDAK

Bertsolaritza hedabideetan dago, eta hala behar du iraungo badu. Horrela genion hasieran, eta horrela diogu hedabideetan bertsolaritza nola dagoen nola edo hala azaldu ondoren ere.

Ondorioak hor daude:

- 150.000 teleikusle inguru astero telebistan.
- Inoiz baino bertso-saio gehiago antolatzen da.
- Inoiz baino jendetza handiagoa saio gehienetan.
- Sekula ez bezalako prestigioa eta itzala bertsolaritzak eta bertsolariek. Gaur egungo euskal kulturaren diren izar ia bakarrak.

Hori guztia hor dago eta lorpenzat hartu beharra dago. Jendea, bertsozale arrunta, pozik da. Bertsoa eskatzen du eta *berriketa gutxiago*. Baina bertsozale arduratuen artean, bada kezkarik, bertsolaritzak bizi duen «boom» hau dela eta:

- Hedabideek, telebistak bereziki, *elite bat* promozionatu du, izar gisa kontsagratuz. Elite horren ingurukoak gero eta baztertuago bide daude.

Kezka horren aurrean bada horrek *hala behar duela* dioenik. Elitearen jardunak sortuko duela zaletasunaren zurrun-

biloa, eta hori bideratzeko beste bide batzuk bilatu behar direla. Hala egin izan da, eta egin da, beste alorretan ere.

Datuek diotenez, gainera, saioen ugaltzeak bertsolari asko eta askorentzat aukera ekarri omen du, eta ez omen da egia baztertzeraren hori.

- Bertsozaleen orde, bertso-forofoak sortu omen ditu hedabideen ekinak.

Beste hortzetan esanda, *promozioa* eta *formazioa*, heziketa, eskatzen zaizkio gaur egun sektore arduradun/arduratuetatik telebistari. Horiek dira, izan ere, bertso-munduan sortu den zurrunbiloan eskas diren bi zutabe nagusiak. Aintzat hartzea da, beraz, hedabide itxuraz indartsuenari gaitz horren eta gainerakoen sendabidea eskatzea. Baina telebista baino horretarako dexente egokiago dira beste hedabideetan egiten ez dena. Telebistak soilik eta bete-betean egitea astakeria galanta litzateke.

Horrek ez du esan nahi, telebistak promozio eta formazio-lanik egin behar ez duenik. Egin behar du, eta egiten du, neurri batean behintzat.

Promozioa egiten du, baina betiere nazio-mailako elite batean sartzeko gai dirudienarekin. Azken aspaldi honetako adibidea aipatzearren, hor dago Maialen Lujanbioren kasua. Maila bate-tik beherako bertsolaria telebistan agertzeak ez telebistari, ez bertsolariari berari egingo lioke mesede. Bertso-eskolatik telebistara bada hainbat maila, edo izan behar luke behintzat. Eta ez badago, telebistak ez du bertso-munduaren *eraketarik* eza erremediatuko.

Formazioan, berriz, badihardu telebistak, horretarako egokiago diren beste hedabideetan apenas ezer egiten dela ikusirik, eta betiere gehiegizko berriketak jendea uxatuko duen kezkaekin.

AURRERA BEGIRA

Azaldutako kezka nagusi horiek arrazoizkoak dira, beraz. Eta bertsolaritza hedatu eta gizartean sendotzeko garaia gainditua dugu akaso. Duguna hobetzeko garaia dukegu orain.

Lantegi horretan, halere, ez dago hedabide bakoitzaren izaera ahaztu edo albora uzterik. Lana bada denontzat adina. Banaketa bakoitzaren izaeraren arabera egitea komeni da orain, batek hobeto dezakeena beste bati eskatu gabe.

Amaitzeko, eta orain arte esanikoaren haritik, hemen aipatu ditugun hedabideak *osagarri* iruditzen zaizkigu izatez. Ez litzateke kalterako izango *multimedia* moduko baterako egitaraua proposatu eta aurrera ateratzea.

Hau da, eta adibide baterako:

- Telebistak bertso-saio bat eskaintzen du, osorik edo laburturik. Eskaini ahala, aditu batek komentarioak egiten ditu.
- Telebistaz emaniko saioa irratian eztabaidatzen da, adibideak errepikatuz, etab. Saioan parte hartutako bertsolariak eta entzuleak ere izan dezakete hitza.
- Prentsa idatzian, mintzagai izan diren bertsoetariko batzuen egitura azaltzen da, lerroz lerro, errimak bereiziz, paradigmak eskainiz, etab. Era berean, denborapasa moduko ariketak planteatzen dira: bizpahiru oin falta duen bertsoa, azken puntua falta duena, bukaera aldaturik duena...
- Prentsa idatzian planteaturiko ariketaren *soluzioa* irratiz eta telebistaz ematen da hurrengoan...

Horrela ez bada horrelatsu izan liteke gerorako proposamena. Era horretan, entzule gehiengana heltzen den hedabideak denontzat jakin beharrekoa den «heziketa orokorra» eskainiko luke soilik, gehiengoak ez baitu bertso-aditu edo epaimahaiko zer izanik.

Hortik aurrerako sakontasuna nahi duenak, berriz, baduke bere nahia non aserik.

Esandakoa egin ezinik ez dago teknikoki behintzat. Auke-ran, logikoena, euskara hutsez diharduten hedabideak behar lukete izan, eta akaso hor sor litezke, gaur gaurkoz, oztopoak.

Lehendik zer aztertu eta eztabaidatu aski ez genuelarik, horra hor txosten honen ondorioz azterketarako eta eztabaidarako beste gai bat.